

Međunarodni znanstveni skup
u povodu obilježavanja Svjetskog dana filozofije

HERMES & PSIHA

MOGUĆNOSTI TUMAČENJA DUŠE

Filozofski fakultet
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Osječki filozofski krug
Hrvatskog filozofskog društva

* * * *

Međunarodni znanstveni skup
u povodu obilježavanja Svjetskog dana filozofije

HERMES & PSIHA

MOGUĆNOSTI TUMAČENJA DUŠE

KNJIŽICA SAŽETAKA

Osijek, 16. – 17. studenoga 2022.

IZDAVAČ

Filozofski fakultet
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

ZA IZDAVAČA

Ivan Trojan

UREDNIKA

Martina Volarević

LEKTURA I KOREKTURA

Damir Sekulić

PROGRAMSKO-ORGANIZACIJSKI ODBOR

doc. dr. sc. Martina Volarević, predsjednica (Hrvatska)

prof. dr. sc. Marijan Krivak (Hrvatska)

prof. dr. sc. Željko Senković (Hrvatska)

izv. prof. dr. sc. Marco Casucci (Italija)

izv. prof. dr. sc. Bernard Harbaš (Bosna i Hercegovina)

izv. prof. dr. sc. Boško Pešić (Hrvatska)

doc. dr. sc. Pavao Žitko (Hrvatska)

Damir Sekulić (Hrvatska)

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Krešendo

ISBN 978-953-314-172-5

Sadržaj

Uz temu – Martina Volarević: Hermes & Psiha: mogućnosti tumačenja duše	7
Marco Casucci: “Time of the Soul” and “Time of the World” in Ricoeur’s Hermeneutics of Narrative / „Vrijeme duše” i „Vrijeme svijeta” u Ricoeurovoj hermeneutici narativa.....	10
Dunja Degmečić, Valentin Kordić: Kreativni um.....	11
Aleksandar Fatić: Bioetički značaj obrazovanja kao terapija u doba narcizma	12
Igor Grbić: Metamorfoze duše: duša na jeziku i „mimo” njega	13
Bernard Harbaš: Drugi i političko.....	14
Mirela Karahasanović: <i>Psihološko</i> oblikovanje politike i političko oblikovanje <i>psihologije</i> u Platonovoj filozofiji	15
Boris Kožnjak: Spoznajna teorija i/ili (pato)psihologija znanja	16
Marijan Krivak: Revolucionarna shizo-analiza žudnje Deleuzea i Guattarija	17
Boško Pešić: Hermeneutička bit filozofije	18
Damir Sekulić: Velikani ludila. Na tragu Jaspersove patografije znamenitih shizofreničara.....	19
Željko Senković: Grčki pojam <i>psychê</i>	20
Marko Tokić: Descartesovo poimanje ljudske duše	21
Mislav Uzunić: Psihologija znanosti: mogućnosti tumačenja znanstvenikā.....	22
Martina Volarević: Hermeneutika psihoanalize	23
Ivana Zagorac: Ranjivost, otpornost i društvena odgovornost.....	24
Pavao Žitko: Fenomenologija i hermeneutika u psihopatološkom pristupu Karla Jaspersa.....	25
Iva Žurić Jakovina: O Erosu i susretu u psihoterapiji	26

PROGRAM SKUPA**Srijeda, 16. 11. 2022.*****Otvaranje skupa***

- 13.00 Pozdravna riječ dekana Filozofskoga fakulteta izv. prof. dr. sc. Ivana Trojana
13.15 Pozdravna riječ voditelja Odsjeka za filozofiju izv. prof. dr. sc. Boška Pešića
13.30 Uvodna riječ organizatora

Predsjedava: Boško Pešić

- 14.00 Marijan Krivak: Revolucionarna shizo-analiza žudnje Deleuzea i Guattarija
14.15 Bernard Harbaš: Drugi i političko
14.30 Aleksandar Fatić: Bioetički značaj obrazovanja kao terapija u doba narcizma
14.45 Rasprava

*Stanka**Predsjedava:* Marijan Krivak

- 15.30 Martina Volarević: Hermeneutika psihoanalize
15.45 Boško Pešić: Hermeneutička bit filozofije
16.00 Boris Kožnjak: Spoznajna teorija i/ili (pato)psihologija znanja
16.15 Rasprava

*Stanka**Predsjedava:* Željko Senković

- 17.00 Pavao Žitko: Fenomenologija i hermeneutika u psihopatološkom pristupu Karla Jaspersa
17.15 Damir Sekulić: Velikani ludila. Na tragu Jaspersove patografije znamenitih shizofreničara
17.30 Mislav Uzunić: Psihologija znanosti: mogućnosti tumačenja znanstvenikā
17.45 Rasprava

Stanka

- 18.15 Predstavljanje monografije Boška Pešića *Uvođenje u filozofije egzistencije*
O knjizi govore Bernard Harbaš, Marijan Krivak i Boško Pešić
- 20.00 Svečana večera

Četvrtak, 17. 11. 2022.

Predsjedava: Pavao Žitko

- 10.30 Željko Senković: Grčki pojam *psychê*
- 10.45 Marko Tokić: Descartesovo poimanje ljudske duše
- 11.00 Mirela Karahasanović: *Psihološko* oblikovanje politike i političko oblikovanje *psihologije* u Platonovoj filozofiji
- 11.15 Igor Grbić: Metamorfoze duše: duša na jeziku i „mimo” njega
- 11.30 Marco Casucci: “Time of the Soul” and “Time of the World” in Ricoeur’s Hermeneutics of Narrative / „Vrijeme duše” i „Vrijeme svijeta” u Ricoeuurovoj hermeneutici narativa
- 11.45 Rasprava

Stanka

Predsjedava: Martina Volarević

- 12.30 Dunja Degmečić, Valentin Kordić: Kreativni um
- 12.45 Ivana Zagorac: Ranjivost, otpornost i društvena odgovornost
- 13.00 Iva Žurić Jakovina: O Erosu i susretu u psihoterapiji
- 13.15 Rasprava

Zatvaranje skupa

UZ TEMU

**HERMES & PSIHA:
MOGUĆNOSTI TUMAČENJA DUŠE**

Temeljna je nakana pri postavljanju odnosa Hermesa i Psihe u tematsko središte ovog skupa bila ispitati mogućnosti hermeneutičkog pristupa psihičkom, u smislu sabiranja različitih paradigmi tumačenja duševnosti u rasponu od filozofije do psihoterapije. Odnos Hermesa i Psihe nadilazi ovu naoko arbitrarno postavljenu temu te ima i mitološko utemeljenje. Mitološko utemeljenje odnosa Psihe i Hermesa zatječemo u Apulejevu *Zlatnom magarcu ili Metamorfozama*. Taj jedini cjelovito očuvani roman iz Rimskog Carstva iznosi pustolovine Luciusa, koji je pretvoren u magarca i kojem je božanskom intervencijom na kraju djela povraćeno ljudsko obličje. U roman je umetnuta pripovijest o Erosu i Psihi koja zrcali temeljnu priču jer i Psiha, poput Luciusa, radi na iskupljenju božanske srdžbe. Vođena znatiželjom, ona se oglušila na Erosovu zapovijed te razotkrila njegov identitet, koji je pobudio njezinu žudnju. Kazna je za prekršenu zapovijed lutanje svijetom te ispunjavanje nametnutih izazova. Nakon dugotrajnijih lutanja, u kojima je bila mučena i iskušana, Psiha je izvršila svoju pokoru i dosegla iskupljenje. Zeus je, prema nagovoru Erosa, naložio Hermesu da ode po Psihu, pa joj je darovao božansku besmrtnost i time blagoslovio njezinu vezu s Erosom. Sam mit u tematsko središte dovodi prikrivenog trećeg – Erosa – čije se značenje u Platonovoj filozofiji kreće od boga putene žudnje koji je Afroditin dar božanskog ludila do demona koji je gonjen nezadovoljivom žudnjom za ljepotom. Budući da ljepota ne mora biti ljepota tijela, žudnja može (i treba) biti usmjerena prema idejama – kao onom istinitom i time uistinu lijepom, koje je dostupno samo misaonom promatranju. (Platon, *Symp.* 201d-214e; *Phaed.* 244a-245c) Eros svojim pojmom obuhvaća raspon od ludila, preko zadovoljenja tjelesne žudnje, pa sve do približavanja misaonom motrenju ideja, dakle filozofiji. To određenje Erosa sažima tematiku ovog skupa, koji pokušava pristupiti tumačenju psihe od njezina određenja u filozofiji, preko mišljenja žudnje kao pokretne sile psihe koja vodi k zadovoljenju tijela, do psihopatoloških malformacija kao posljedica izostanka zadovoljenja žudnje.

Hermeneutika se u smislu tumačenja i razumijevanja pokazuje kao moguća metoda pristupa psihi. U biti je psihičkog da se skriva te da, kada govori, progovara

u simbolima. Svi vidovi simboličkog sebekpokazivanja psihičkog traže tumačenje. Hermeneutika, koja obuhvaća raspon od biblijske egzegeze, preko razumijevanja svakog značenjskog govora, do tumačenja povijesti i svijeta, ukazuje na mogućnost tumačenja. Posebice Schleiermacherov pristup razumijevanju kao otklanjanju nerazumijevanja u dijalogu, koji pokušava uspostaviti „kanon gramatičkih i psiholoških pravila tumačenja”, dotiče pristup tumačenju ljudske unutrašnjosti. (Gadamer, 1978, 215)

Filozofska je tradicija zaključno s racionalističkom psihologijom smatrala da mišljenje ima izravan pristup ljudskoj duši. Kant dovodi u pitanje sebespoznavu smještanjem paralogizama duše u dijalektiku čistoga uma, kojim podcrtava problematičnost apriorne svijesti o sebi. Apriorna samosvijest prema njegovu mišljenju ne pruža nikakvu spoznaju onoga „Ja” jer za spoznaju je potrebna osjetilna datost. Drugim riječima, da bi mogao spoznati samog sebe, subjekt sebi samom mora biti dan kao objekt. „Ja” je sebi samom osjetilno dostupno samo u smislu empirijskog zora, dano kao predmet unutrašnjeg osjetila. Ono zna samo sebe samo u smislu promjenjivosti svojih emocionalno-osjetilnih unutrašnjih stanja, što pruža vrlo ograničen pristup sebi. (Kant, 1986, 178-179; 410-411) Heidegger je jednako tako sklon misliti da upravo pristup sebi za čovjeka predstavlja problem te da ga tradicija filozofije uglavnom preskače misleći čovjeka na temelju mišljenja bića u svijetu. Zato on tvrdi: „Tubitak je samom sebi ontički ‘najbliže’, ontološki najdalje, ali predontološki ipak nije tuđ” (Heidegger, 1976, 22). Navedeno treba shvatiti u smislu da smo mi sebi uvijek ontički najbliže jer smo to mi sami, ontološki najdalje jer tubitak ima tendenciju sebe ontološki razumijevati iz ostalih unutarstvjetskih bića, no unatoč tome on raspolaže nekim neizričitim razumijevanjem sebe.

Izloženo svjedoči o teškoći seberazumijevanja toga da je čovjek nesposoban u isto vrijeme biti i promatrač i ono promatrano. On nažalost ne raspolaže münchhausenovskim sposobnostima da sam sebe za vlastitu kosu izvuče iz blata. To potkrepljuje i činjenica da je i za najbanalniji uvid u sebe, u svoj izgled, čovjeku potreban instrument – zrcalo. Krnja priroda seberazumijevanja, koja se popleće okvirima vlastitoga „Ja”, sugerira da je zahvalniji pristup sebi kroz dijalog s drugim. Upravo dijaloška priroda otvara mogućnost nadilaženja ograničenja dihotomije subjekt-objekt jer se kroz sugovornika zrcale moje riječi. To je prepoznala psihoterapija te se u svim svojim vidovima pristupa psihopatologiji oslanja na liječenje govorom. Iz navedenog se može zaključiti da se upotreba tumačenja govora može proširiti mimo psihičkih malformacija i deformacija te koristiti kao organon rastvaranja duševnosti.

Martina Volarević

SAŽECI IZLAGANJA

MARCO CASUCCI

ODJEL ZA FILOZOFIJU, DRUŠTVENE ZNANOSTI I PEDAGOGIJU
SVEUČILIŠTE U PERUGII
PIAZZA G. ERMINI 1, 06123 PERUGIA, ITALIJA
MARCO.CASUCCI@UNIPG.IT

“Time of the Soul” and “Time of the World” in Ricoeur’s Hermeneutics of Narrative

In the third volume of *Time and Narrative* the French thinker analyzes the question of time in Heidegger’s thought after crossing the aporias of temporality, which arise from the confrontation between Augustine and Aristotle, and between Husserl and Kant. These two pairs of thinkers show the aporetic contrast between the two different interpretations of time: the “inner time-consciousness” (the time of the soul), establishing the supremacy of the subjective and transcendental aspect of temporality, and the other side of temporality, which concerns the objective forms of time considered in its computable, public and chronological aspect (the time of the world). The question concerning the aporia of temporality makes it impossible to have a panoramic view of time. We cannot see time in its totality. In other words, the phenomenological and the cosmological interpretations of time cannot be unified in a universal synthesis and overcome in a superior point of view, opening the possibility to a hermeneutical point of view in which the two views on time can engage in dialogue with each other in their unresolvable difference.

„Vrijeme duše” i „Vrijeme svijeta” u Ricoeurovoj hermeneutici narativa

U trećem svesku djela *Vrijeme i narativ* francuski mislilac analizira pitanje vremena u Heideggerovoj misli koja nadilazi aporijske temporalnosti, koje pak proizlaze iz sučeljavanja Augustina i Aristotela, te Husserla i Kanta. Ta dva para mislilaca pokazuju aporetički kontrast između dva različita tumačenja vremena: „unutar-vremenske-svjesnosti” (vrijeme duše), uspostavljajući nadmoć subjektivnog i transcendentalnog aspekta temporalnosti, i druge strane temporalnosti, koja se tiče objektivnih oblika vremena promatranog u njegovu izračunljivom, javnom i kronološkom aspektu (vrijeme svijeta). Pitanje o aporiji temporalnosti onemogućuje panoramski pogled na vrijeme. Vrijeme ne možemo vidjeti u njegovu totalitetu. Drugim riječima, fenomenološka i kozmološka tumačenja vremena ne mogu se sjediniti u univerzalnoj sintezi i nadvladati u superiornom gledištu, što otvara mogućnost hermeneutičkom gledištu u kojem dva pogleda na vrijeme mogu u svojoj nerazrješivoj razlici stupiti u međusobni dijalog.

DUNJA DEGMEČIĆ, VALENTIN KORDIĆ

MEDICINSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU,
KLINIK ZA PSIHIJATRIJU KLINIČKOG BOLNIČKOG CENTRA OSIJEK
JOSIPA HUTTLERA 4, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
DDEGMECIC@GMAIL.COM

Kreativni um

Genij. Otkriće. Talent. Kreativnost. Ove riječi opisuju najviše razine ljudske izvedbe. Kada kreativno radimo i djelujemo, osjećamo da smo na vrhuncu svojih sposobnosti. Kreativni nam rad daje uvid i obogaćuje naše živote. Slobodno možemo reći kako je kreativnost dio onoga što nas čini ljudima. Važno je proučavati i definirati kreativnost. Dobivene spoznaje mogu nam pomoći da pronademo i identificiramo kreativne talente svake pojedine osobe, da se lakše nosimo s izazovima modernoga društva, da brže i lakše rješavamo probleme, a također nam mogu olakšati procese u učenju i omogućiti efikasnije tehnike učenja i poučavanja. Moderna je znanost o kreativnosti interdisciplinarna jer objašnjenje kreativnosti zahtijeva kombiniranje uvida iz psihologije, sociologije, antropologije, povijesti, neuroznanosti, psihijatrije i drugih disciplina. O povezanosti kreativnosti i mentalne bolesti vode se brojne debate u području istraživanja kreativnosti, ali i u drugim disciplinama. Problem predstavlja činjenica da nema jasne definicije kreativnosti. Standardna definicija kreativnosti uključuje specifičnu novost i prikladnost zadatku, te treći čimbenik, da je nešto iznenađujuće ili visoke kvalitete. Osim poteškoća s definiranjem kreativnosti, postoje poteškoće i oko „mjerenja” kreativnosti te je daljnja distinkcija u tome što kreativnost varira u različitim domenama. Drugim riječima, kreativnost na jednom polju (kao što je glazba) ne znači da postoji kreativnost i na drugom polju (kao što je slikanje). Umjetnost je također imala prilagodbenu funkciju u ranim ljudskim društvima te je njezina važnost povezana s osnovnim elementima u privrženosti (*attachment*) i samoisustvu. Umjetnost je pomogla društvima kako bi bila kohezivnija i sposobnija za život. Pojedinci su razvili instinkt za umjetnost te je funkcija umjetnosti u ljudskom životu povećala vjerojatnost za preživljavanje i za pojedinca i za društvo u kojemu živi. Brojna istraživanja i izjave pojedinaca opisuju kako kreativni rad, posebice na umjetničkim poljima, podiže razinu sposobnosti suočavanja sa životnim situacijama, uključujući teška životna iskustva i psihološke poremećaje. Kreativni rad i aktivnosti donose pozitivne pomake za dobrobit osobe koja u njima sudjeluje. Osobe koje se uključuju u kreativne aktivnosti dobivaju mogućnost za oporavak i nadržavanje izazova te dodatnu snagu za njihovo savladavanje. To je ujedno glavni princip primjene kreativnosti u terapijske svrhe.

ALEKSANDAR FATIĆ

INSTITUT ZA FILOZOFIJU I SOCIJALNU TEORIJU U BEOGRADU
KRALJICE NATALIJE 45, 11000 BEOGRAD, SRBIJA
ALEKSANDAR.FATIC@GMAIL.COM

Bioetički značaj obrazovanja kao terapija u doba narcizma

Tekst se bavi načinima na koji kontroverze u vezi s fenomenom narcističke ličnosti i generalno narcističke kulture upućuju na terapijske dimenzije i osobine obrazovanja. Istovremeno, pokazuje se i da je obrazovanje po svojoj dinamici fundamentalno terapijski odnos. Navedenu ideju izvorno je iznio osnivač suvremene psihoterapijske klinike, francuski psihijatar Philippe Pinel, ali je u međuvremenu ona gurnuta u pozadinu psihoterapeutskog teorijskog rada zahvaljujući dominaciji medikaliziranoga modela razumijevanja ličnosti. Navedeni model na najeksplicitniji način nalazi svoj izraz u problematičnim dijagnozama poremećaja ličnosti koje su dio takozvanog „klastera B” u *Dijagnostičkom i statističkom priručniku za mentalne poremećaje* Američke psihijatrijske udruge (DSM IV, i kasnije DSM V). U opisanom kontekstu, u ovom se tekstu argumentira da poremećaji ličnosti „klastera B”, koji su izuzetno brojni i lako se uklapaju u moderne kulturne forme dominacije i samoljublja kao vrline, sadrže važne moralne dimenzije. Upravo ih te dimenzije izdvajaju od ostalih mentalnih poremećaja i čine ih manje kliničkim, a više etičkim fenomenima. Stoga poremećaji ličnosti „klastera B” posebno ukazuju na relevantnost Pinelove rane ideje o psihoterapiji kao „moralnoj re-edukaciji”. U ovome tekstu argumentiram da u radu s narcističkom toksičnošću ličnosti, koja zahvaća odnose u rasponu od najuobičajenijih, svakodnevnih društvenih odnosa, do onih najintimnijih, i koja utječe na veliki broj žrtava narcističke zloupotrebe, ključnu ulogu igra moralno-obrazovna uloga institucija. Institucije koje se načelno pozivaju da djeluju u situacijama narcističke zloupotrebe drastično su loše obrazovane i obučene, njima nedostaje kapacitet, ali često i integritet, da se adekvatno bave narcizmom, posebno u osjetljivim društvenim odnosima, poput obiteljskih odnosa. Navedena karakterizacija primarno i najviše se odnosi na socijalne službe (u našoj regiji uglavnom „centre za socijalni rad”), koji su kritična točka u institucionalnom sistemu pružanja psihosocijalne podrške. Ostale relevantne institucije uključuju škole i sveučilišta, u kojima bi narcistička fenomenologija trebala biti dio dnevnog reda za obnovljene napore da se izvrši vrijednosna intervencija u nastavnim planovima i u nastavnoj praksi.

IGOR GRBIĆ

ODSJEK ZA ANGLISTIKU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JURJA DOBRILE U PULI
UL. IVANA MATETIĆA RONJGOVA 1, 52100 PULA, HRVATSKA
IGOR.GRBIC@UNIPU.HR

Metamorfoze duše: duša na jeziku i „mimo” njega

Mada se kolokvijalno duša nerijetko tretira kao sinonim duha, nikakvo iole ozbiljnije metafizičko razmatranje nije moguće počiva li na njihovu poistovjećivanju. Pa ipak, njihovo je brkanje u kršćanskoj tradiciji očito. Ma koliko *anima* bila tek vitalno načelo upojedinačenja, ona je ovjekovječena, dok *spiritus*, ma koliko opreka duši, može, u množini, podrazumijevati razne životne duhove, pa i kao dahove. Drugačije je već u kršćanstvu izvorišnoj religiji, judaizmu, koji razlikuje *nefeš*, *ruah* i *nešamah* (vrlo je slično u islamu, koji ovdje zbog ograničenosti prostora mora izostati). Problemi u percepciji takve diobe vidljivi su već na prijevodnoj razini. Izlaganje se ovdje i pomiče na strogo jezično tretiranje duše i njeno čak fizičko smještanje, pa i izmještanje, do te mjere da se osobito napadnim nadaje pitanje stvarnog odnosa između čovjeka i njegove duše. Izlaganje se konačno usredotočuje na indijski pristup fenomenu duše, kao najsuptilniji. Razmatraju se razni termini kojima se služi hinduizam, ali i budizam, s posebnim naglaskom na *ātmanu*. Ovaj se najprije razgraničava od njemu srodnih izraza, naročito *đīve*, ali se onda, pa i dijakrono, motri i u zbunjujućoj višeznačnosti njega samog, što razumijevanje duše vraća na razinu jezika, kao vrhovnog organa ljudskog bića, ali samim tim i najuvjetnijeg.

BERNARD HARBAŠ

ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE
FILOZOFSKI FAKULTET U ZENICI
ZMAJA OD BOSNE 56, 72000 ZENICA, BOSNA I HERCEGOVINA
BERNARDHARBAS@GMAIL.COM

Drugi i političko

Iako Lacan nije posvećivao veliku pažnju političkoj teoriji i uopće političkim fenomenima, njegove teorije o Drugom kao jeziku i zakonu upućuju na to da se političko može promatrati kao vrlo značajan aspekt njegove misli. Lacanova teorija da je subjekt izvorno podijeljen ukazuje na to da je čvrsta identifikacija subjekta nemoguća. Pod podijeljenim se subjektom ne smatra prirodno strukturirana i ispresijecana svijest čiji dijelovi čine veću cjelinu, nego se on definira kao nedostatak koji je u stalnoj potrazi za ispunjenjem. Kao što je i kod Freuda primjetna analogija između strukture id-ego-super ego i institucije društvenog ugovora, tako se i kod Lacana može govoriti o političkom kao „stalnoj alteraciji”, to jest onom što kroz sistem zabrana konstituira Drugi. Prema Lacanu, subjekt je stalni nedostatak te se mora promatrati kao antiesencijalistički entitet koji je u stalnoj želji za postizanjem cjeline. Taj nedostatak izaziva Drugi koji funkcionira kao jezik, ali i kao zabrana incestuoznog odnosa. Odnos s Drugim koji dolazi iz područja Imena-Oca može se promatrati analogno uspostavi koncepta političkog, i to iz razloga što otac nije samo Zakon nego i političko. Naime, Ime-Oca uspostavlja zakon zasnivajućom odlukom o zabrani relacije sin-majka. Da bi zakon postojao, on mora biti instituiran, ali i održavan, u oba slučaja odlukom Drugog. S druge strane, nesumnjivo jedan od najznačajnijih poststrukturalista i veliki kritičar Lacanove teorije, Jacques Derrida uviđa da političko svoje mjesto nalazi u nepostojanju stabilnog oslonca. Političko djeluje ne samo onda kada pored nas imamo drugog, koji je apsolutno drugačiji, nego i onda kada nam je dužnost da ga takvog prihvatimo. Prijateljstvo i kozmopolitizam, kao političke prakse, prema Derridau, pokazuju u kojoj je mjeri drugost važna za politiku: prijateljstvo, zbog značaja distance prema drugom, a kozmopolitizam zbog bezuvjetne dužnosti da ugodimo drugog. S tim u vezi, ako postoji drugo, postoji i politika, jer ona podrazumijeva prijepor, nestabilnost i distancu. Politika je drugo jer izaziva stalnu želju za postizanjem cjeline. Ovaj rad ima za cilj pokazati značaj drugosti kako za psihoanalitičku tako i za poststrukturalističku teoriju politike, kao i ukazati na značaj pojma drugog za Derridaovu i Lacanovu teoriju politike.

MIRELA KARAHASANOVIĆ

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET U TUZLI
DR. TIHOMILA MARKOVIĆA 1, 75000 TUZLA, BOSNA I HERCEGOVINA
MIRELA.2205@HOTMAIL.COM

***Psihološko oblikovanje politike i političko oblikovanje
psihologije u Platonovoj filozofiji***

Smatrajući da je između duše i *polisa* moguće ustanoviti duhovnu analogiju koja predstavlja uzor kreiranja idealnog ambijenta života u političkoj zajednici, Platon ukazuje na značaj razumijevanja prirode duše s obzirom na politiku. Posredstvom duše kao načela života, stjecišta vrlina i uma, čovjek pronalazi istinske vrijednosti koje prenosi u institucije, u *polisni* život kao mjesto vlastitog prebivanja. Za razliku od cjeline koja samu sebe uređuje, čovjek s druge strane uređuje prostor vlastitog življenja i u tom procesu iskazuje praktički odnos, prema sebi, zajednici, ali i cjelini. Anticipacijom intelektualnog iskustva najviših moralnih vrijednosti u harmoničnom odnosu duševnih snaga i idealnom socijalnom okruženju ostvaruje se državotvorna priroda čovjeka predvođena razumom kao temeljnom sposobnosti duše. *Polis* tako postaje najprirodniji ambijent za život u kojem svaki čovjek izgrađuje svoju osobnost s obzirom na motiviranost vrlinom. Problem odnosa duše i *polisa* može se promatrati u kontekstu problema odnosa filozofije i politike, nepromjenjivog i relativnog, duše i tijela. Cilj je istraživanja preispitati *psihološke* i političke argumente koji (su)oblikuju ideju najbolje *politeje*, kao i njihova međusobnog odnosa. Naglasak je istraživanja na dijalogu *Država* u kojem Platon najuže povezuje prirodu duše i prirodu *polisa*, uz konzultiranje i drugih dijaloga koji upućuju na argumente u kontekstu teme.

BORIS KOŽNJAK

INSTITUT ZA FILOZOFIJU
UL. GRADA VUKOVARA 54, 10000 ZAGREB, HRVATSKA
BKOZNJAK@GMAIL.COM

Spoznajna teorija i/ili (pato)psihologija znanja

Iako psihologija filozofije i psihologija znanosti nisu noviteti metafilozofijskog i metaznanstvenog diskursa, štoviše, u slučaju prvotne riječ je o više od stoljeća, a drugotne više od pola stoljeća kontinuiranih, sustavnih i ozbiljnih napora psihologijskog promišljanja razvoja, naravi i spoznajnih dosega i ograničenja tradicionalne filozofije i moderne prirodne znanosti, suvremeni odnos prema ovim disciplinama u najmanju je ruku još uvijek ponajviše ambivalentan i nimalo nalik odnosu prema njihovim neposrednim prethodnicama sociologiji filozofije i sociologiji znanosti, koje su već duže vrijeme relativno etablirane i uvažavane akademske discipline. Razlozi ovakvom odnosu višestruki su, ali se primarno svakako nalaze u tradicionalnom viđenju naravi filozofije i znanosti kao impersonalne potrage za 'intersubjektivnom istinom', a samog filozofskog i znanstvenog znanja posljedično kao 'znanja o istini', 'istinitog znanja' ili u najmanju ruku kao 'racionalno potkrijepljenog vjerovanja', u svjetlu čega se svaki psihologijski diskurs uvelike vidi ne samo trivijalizacijom filozofije i znanosti već i neoprostivim grijehom 'psihologizma'. U ovom predavanju, međutim, sukladno autorovom vlastitom iskustvu u ovim područjima, psihologija filozofije i znanosti uzimaju se kao legitimni, prirodni i potrebni sljedbenici povijesti i sociologije filozofije i znanosti te se postavljaju sljedeća pitanja. Prvo, jesu li psihologija filozofije i znanosti tek neke taksonomije filozofskog i znanstvenoga uma koje strogo zadržavaju odijeljenost procesa i produkata mišljenja i djelovanja u smislu da psihološki faktori mogu potencijalno utjecati na smjer i intenzitet razvoja filozofskog i znanstvenoga znanja, ali ne i na samu njihovu narav i sadržaj? Je li moguć 'strogi program' u psihologiji filozofije i znanosti koji će jednako tako uvažavati 'kontekst otkrića' kao i 'kontekst opravdanja' u promišljanju rezultata i produkata filozofskog i znanstvenoga uma? Povezano s time, koja je možebitna uloga psihoanalize filozofskog i znanstvenog uma koja bi domenu vlastitoga promišljanja učinila simetričnom jednako u odnosu na njegove patopsihologije kao i njegove spoznajne, logički razložne vrline? I naposljetku, kako u psihologijskoj perspektivi, nasuprot tradicionalnoj spoznajnoj teoriji, valja uopće razumjeti ulogu 'konsenzusa' i 'napretka' kako u filozofiji tako i u znanosti?

MARIJAN KRIVAK

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
LORENZA JÄGERA 9, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
KRIVAKMARIJAN@GMAIL.COM

Revolucionarna shizo-analiza žudnje Deleuzea i Guattarija

Nitko ne može poreći da je Freudova psihoanaliza gotovo revolucionarno promijenila koordinate doživljaja svijeta u društveno-humanističkim znanostima. To je kasnije učinila i prestrukturacija izvornoga nauka kroz djelo Jacquesa Lacana. Ipak, sve to ostaje nedostatnim za potrebu deskripcije svijeta u novim okolnostima nakon medijske McLuhanovske dijagnostike. Preobrazba svijeta, pak, iz analogne paradigme u onu digitalnu, tražila je nove koncepte. Filozofija kao „umijeće oblikovanja, smišljanja i proizvodnje pojmova” (Deleuze i Guattari, *Što je filozofija*, 1991.), pak, unosi novi, utopijsko-revolucionarni obrat u humanistiku. Filozofija kao imanentna disciplina mišljenja kroz revolucionarno uvođenje *shizo-analize* dovršava rastemeljenje metafizičke tradicije tzv. „zapadnog mišljenja”. Projekt DG-a „Kapitalizam i shizofrenija”, zapravo, cijeli je u borbi protiv strukturalnog fašizma suvremenosti i pokušaj iznalaska ne-fašističke filozofije i politike.

BOŠKO PEŠIĆ

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
LORENZA JÄGERA 9, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
BPESIC.HR@GMAIL.COM

Hermeneutička bit filozofije

Nema dvojbe da to što čovjek kao biće ima sposobnost mišljenja i govora više-struko određuje njegovu filozofiju. Drugim riječima, koliko se ono općeljudsko kao originarna danost kroz filozofijsku povijest uspjelo usprkos svim različitostima promisliti i kao promišljenost izgovoriti, toliko se dala razabrati i pojedinačna smislenost čovjekove egzistencije. U ovom izlaganju težište se, dakle, stavlja na one pristupe u filozofskoj baštini kojima se živost njena nasljeđa uspostavlja kao povijesni način razumijevanja istine. Uvezivanje takvih vremenu (ne)primjerenih djelovanja filozofije u međusobni odnos odgovara onome što je Dilthey nazvao „djelatni sklop” (*Wirkungszusammenhang*), tek iz kojega progovara pak zbilja svekolikog svjetsko-povijesnog događanja. Samim time, izlaganje polazi od pretpostavke da to što se s filozofijom otkriva kroz njeno nepregledno eidetsko područje upućuje na potrebu za jednom uporabljivom hermeneutikom koja u osnovi eksplicitnim može učiniti ono što se u tumačenom implicitno krilo. O tome se posebice radi u samorazumijevanju filozofije. Naime, u svim navratima kada se filozofija u svojoj povijesti uspjela djelatno ujediniti kroz tumačenje, razumijevanje i, ne naposljetku, jezik, istodobno se u toj jedinstvenosti pojavila i njena hermeneutička bit. Stoga temeljno pitanje kako je moguće razumijevanje ne označava samo načine misaone pokretljivosti filozofije već udara na cjelinu svijeta koliko se ona uopće može ispоставiti obuhvatno i univerzalno.

DAMIR SEKULIĆ

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
LORENZA JÄGERA 9, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
DAMIRSEKULIC.PIKO@GMAIL.COM

**Velikani ludila. Na tragu Jaspersove patografije
znamenitih shizofreničara**

Izlaganje polazi od temeljnih određenja i tumačenja duševne bolesti shizofrenije kakve ih je ponudio Karl Jaspers. Slijedeći tome, namjera je prokušati jednu tezu zapisanu pri Jaspersovoj karakterizaciji filozofije unutar njegova uvođenja u filozofiju, naime onu koja veli da se izvorno filozofiranje među ostalim zna pokazati i kod duševnih bolesnika. Riječ je tu o svojevrsnom „oslobađanju”, nadilaženju granica svakodnevnoga, uobičajenoga, „normalnoga” življenja, mišljenja i djelovanja. Navedena teza u zaoštrenome obliku glasi: luđaci govore istinu, a u svojem dubljem smislu obilježena je onime obuzimajućim, metafizičkim, nepojmljivim, demonskim, ekstremnim, zagonetnim, onostranim, mističkim pa i egzistencijalnim. Nakana je u tome smislu na tragu Jaspersove patografije velikih oboljelih ličnosti razmotriti momente takvoga „filozofiranja” i takve „istine” – izlaganje, dakle, tematizira mogućnost tumačenja duše „u rascjepu”.

ŽELJKO SENKOVIĆ

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
LORENZA JÄGERA 9, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
ZSENKOVIĆ@FFOS.HR

Grčki pojam *psychê*

Psychê je za Grke *energeia* i *kinesis*, djelatnost i gibanje kao moć (*dynamis*) života. Duša, prema Platonu, jest gibanje koje u gibanje stavlja sama sebe i ujedno sve drugo. Pod vidom ujednosti života i mišljenja, Odisej je moćni lik protofilozofa, u kojega je duševnost duše pokazana kroz logos (*mêtis*) i karakter (*êthos*). Ovo je važno zbog iskonskog smisla filozofije, koja je bila i „briga za dušu”, odnosno pitala se o onome najvažnijem: kako istinski biti? U arhajskom, predhomerovskom kultu duše, kojim se štovalo umrle, dušama se prinosila žrtva kao i bogovima, a i herojima, jer ih se promatralo kao nevidljive moćnike. Od toga do refleksivnog tumačenja tradicije kod niza grčkih filozofa, imamo mnoštvo pokušaja, od najpobožnije do najdrzovitije atmosfere spram božanskog. Ovi raznovrsni misleni pokušaji pak opstaju u ravnoteži, međusobno se ograničavaju ili paralelno žive. Za razliku od nekih drugih kultura, koje su trajale u pretežitosti jedne ključne ideje i pritom fanatično rušile sve drugačije, značajke su grčkog duha otvorenost i dijalog, i u ovoj tematici. U nizu metamorfoza shvaćanja *psychê* u grčkoj kulturi, komparirat ćemo odabrane teze homerovskog shvaćanja i Pindara, te pitagorejaca (i Platona) s Aristotelom. Pored navedenog, usporedit ćemo grčko shvaćanje *psychê* s nekim modernim pristupima, npr. s funkcionalističkim stajalištima, u horizontu nadilaženja klasičnog dualističkog tumačenja zbilje i ljudskosti.

MARKO TOKIĆ

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
IVANA LUČIĆA 3, 10000 ZAGREB, HRVATSKA
TOKICMARKO@YAHOO.CO.UK

Descartesovo poimanje ljudske duše

Premda Platon i Aristotel različito poimaju ljudsku dušu, kod obojice filozofa pojam ljudske duše nerazdvojivo je vezan uz pojam života. Dok Platonova psihologija u najvećoj mjeri doprinosi spoznaji božanskog života, Aristotelova psihologija u najvećoj mjeri doprinosi spoznaji prirodnog života. U sedamnaestom stoljeću Rene Descartes određuje psihologiji mnogo uži okvir, u korist onoga što je smatrao znanstvenijom spoznajom. Ovim referatom skrenut ću pozornost na Descartesovo određenje duše u usporedbi s platoničkim i aristotelovskim poimanjem duše.

MISLAV UZUNIĆ

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
LORENZA JÄGERA 9, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
MUZUNIC@FFOS.HR

Psihologija znanosti: mogućnosti tumačenja znanstvenikā

Psihologija znanosti predstavlja relativno nov pokušaj promišljanja znanosti koji, uz filozofiju, sociologiju i historiografiju znanosti, sačinjava jedan ogranak metaznanosti kao interdisciplinarnog područja. Unatoč značajnom uspjehu psihologije znanosti, ona se desetljećima pokušava etablirati kao samostalan pristup. Ima li potrebe za psihologijom znanosti i može li se ovaj pristup nositi s metodološkim poteškoćama koje ga opterećuju? Izlaganje ima za cilj dati potvrđan odgovor na ova pitanja argumentirajući iz perspektive filozofije znanosti, koja je odigrala ključnu ulogu u razvoju ne samo ove već i ranije spomenutih metaznanstvenih pristupa. Posebnost je psihologije znanosti, čime ona opravdano traži svoju samostalnost, u tome što se bavi kognitivnim procesima znanstvenika na razini pojedinaca. Upravo je zaslugama filozofije znanosti u dvadesetom stoljeću postalo jasno da znanstveni procesi nisu proizvod tek slijepog primjenjivanja znanstvenih metoda, već da ključnu ulogu igraju čimbenici koji su se do 1960-ih godina uglavnom uzimali kao iracionalni i 'subjektivni' elementi koje treba potisnuti, poput uloge znanstvenog kolektiva i tradicije, važnosti autoriteta, karijernih i drugih interesa pojedinaca, religijskih uvjerenja i sl. Ovi su znanstveni procesi posljednjih pola stoljeća analizirani u povijesnom (historiografija), problemskom (filozofija) te društvenom kontekstu (sociologija), dok se analiza na razini pojedinaca intenzivno razvija u obliku psihologije znanosti.

MARTINA VOLAREVIĆ

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
LORENZA JÄGERA 9, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
MZEZELJ1@GMAIL.COM

Hermeneutika psihoanalize

U tradiciji je mišljenja prevladavalo povjerenje u mogućnost samospoznaje u skladu s delfijskim γνῶθι σεαυτόν. Kant svodeći samospoznatljivo na ono dato unutrašnjem osjetilu dovodi u pitanje doseg i opseg samospoznaje. Otkriće nesvjesnog u psihoanalizi dodatno sužava ono što „Ja” može znati o sebi jer je svijest samo površina onoga tko „Ja” jest. Površnost sebeznanja i s njom nerazmjerna volja čovjeka da spozna sebe traži da se iznađu putevi prema sebi. Psihoanaliza, kao mogući put razotkrivanja koji nadilazi plošnost svjesnog predlaže tumačenje simbola nesvjesnog. Nesvjesno se pokazuje svijesti u vidu snova, simptoma i verbalnih omaški. Tumačenje fenomenalno datih rudimenata nesvjesnog odvija se u psihoanalitičkom dijalogu. Putokaz za smjer tumačenja simbola nesvjesnog pruža Freud kroz svoje tumačenje snova, na temelju kojeg Lacan izvodi jezičnu strukturu nesvjesnog. Jezična struktura koja upućuje na razloge pristupa zakri-venim momentima „Ja” kroz govor kao dijalog i tumačenje.

IVANA ZAGORAC

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
IVANA LUČIĆA 3, 10000 ZAGREB, HRVATSKA
IZAGORAC@FFZG.HR

Ranjivost, otpornost i društvena odgovornost

Koncept (ljudske) ranjivosti posljednjih je desetljeća postao predmetom intenzivnih rasprava u znanstvenim, ali i društvenim te političkim krugovima. Uobičajeno razumijevanje ranjivosti oslikava pojedinca koji je izložen, otvoren i potrebit tuđe zaštite, što u socijalnoj sferi implicira pitanje o društvenoj odgovornosti i potrebi razvijanja mehanizama zaštite ranjivih. Ranjivost, ovdje reducirana na pasivnost i nemoć, ima mobilizatorsku snagu kao rijetko koja pojava u društvu, no istovremeno je depolitizirana i od društva odvojena. S druge strane, a na tragu relacijske ontologije, moguće je razumijevanje ranjivosti kao vezane uz relacije, a ne entitete, odnosno kao proces, a ne kao statično stanje individue. U izlaganju će se argumentirati u prilog razumijevanja ranjivosti kao kompleksnog koncepta čiji je društveni i politički potencijal daleko od njezina uobičajenog viktimizacijskog statusa.

PAVAO ŽITKO

ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
LORENZA JÄGERA 9, 31000 OSIJEK, HRVATSKA
PAVAO.ZITKO@GMAIL.COM

Fenomenologija i hermeneutika u psihopatološkom pristupu Karla Jaspersa

Problem „razumijevanja”, „shvaćanja” i „objašnjavanja” psihičkih stanja subjekta osnovni je preduvjet Jaspersova psihopatološkog, kliničkog i teorijskog pristupa pacijentu. Odabir relevantnih elemenata za analizu cjeline manifestacije fenomenā određenog poremećaja zahtijeva individualni pristup svakom konkretnom slučaju i kritičko poistovjećivanje psihopatologa s analiziranim slučajem. Klasifikacija i razumijevanje problema ovisi o sposobnosti korištenja fenomenološke metode u pristupu pacijentu gdje se, s jedne strane, psihički poremećaj promatra u kontekstu cjeline psihe i proživljenog iskustva, dok je s druge, pak, strane, potrebno i nužno izolirati elemente nadležne slučaju od mnoštva drugih, poistovjećivanjem i „uranjanjem” u slučaj, putem dobivenih informacija i podataka. Tema je ovog rada stoga prikazati ovisnost Jaspersova kliničkog i analitičkog pristupa pacijentu o filozofijskim implikacijama interpretacije u cjelovitom egzistencijalnom shvaćanju subjekta.

IVA ŽURIĆ JAKOVINA

ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U RIJEC
SVEUČILIŠNA AVENIJA 4, 51000 RIJEKA, HRVATSKA
IHAAA1@GMAIL.COM

O Erosu i susretu u psihoterapiji

Cilj ovog izlaganja jest ukazati na polje unutar psihoterapijskog procesa koje omogućuje samospoznaju, a to je polje gdje se susreću „ja i ti” (Buber). Istinski susret (engl. *encounter*) ono je što omogućava rast i terapijski učinak na klijenta i na psihoterapeuta. Jedna od ključnih zadaća psihoterapijskog procesa jest potaknuti i (ponovno) otkriti vitalnu energiju u klijentu, volju za životom, koju priznata psihoterapeutkinja Esther Perel, baveći se bliskim odnosima u suvremenom društvu, opravdano naziva Erosom. Ona preoblikuje i nadograđuje pojam Erosa onkraj svođenja pojma na čisto seksualnu energiju, odnosno žudnju. Eros tako postaje mjesto vitalnosti i kreativnosti, preobražaja i transformacije, a u konačnici i put k samospoznaji. Samospoznaja i terapijski rast u psihodrami kao jednoj od psihoterapijskih pravaca ostvaruje se temeljno kroz tehniku „zamjene uloga” koja omogućava ljudima da budu viđeni iz perspektive drugoga, što obogaćuje i proširuje njihov doživljaj sebe i otvara put k promjeni (Moreno). U psihodramskoj sceni moguće je sebe vidjeti „izvana”, što je ključan i koristan mehanizam promjene i uvida. Kroz tehniku zamjene uloga, osoba (protagonist) treba drugoga kako bi se ogledala u njemu, te je ključno postignuće psihodramskog i općenito psihoterapijskog procesa istinski odnos između dvoje ljudi koji zrcale jedan drugoga u sebi. Kroz zamjenu uloga, svaka se osoba potiče da razumije tuđu perspektivu, što joj omogućuje da se empatijski identificira s pozicijom drugoga i da sebe promatra izvana (Kellermann). Takva privilegirana pozicija, koju omogućava psihodramska akcija zamjenom uloga, važan je učinak kojim osoba ima priliku tumačiti sebe sebi i time nadići ograničenja tradicionalne dihotomije subjekt-objekt.